

po dolini. Prišla sta domov, ne da bi izpregovorila, in rejenka je šla kuhat borno večerjo.

Ko je stala tam pri ognju, odsvital je plamen v njenem temnem očesu in ji rudečil lice, ki je bilo nekoliko bolj blede, nego lani.

Mohorič je sédel poleg ognjišča na klop.

(Konec prihodnjic.)

Književna poročila.

V.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

Spisal Janko Leban (Gradimir), ljudski učitelj. Ponatis iz „Učiteljskega Tovariša“ 1884. in 1885. l. V Ljubljani 1885. Natisnil in založil J. R. Milic. Velika 8ka. Str. 50. Cena 50 kr.

S to vsega priznanja vredno knjižico ugodil je trudoljubivi g. „sestavitelj“ brez dvojbe vsem učiteljskim tovarišem svojim, katerim jo je namenil v prvi vrsti. Opisujoč namreč, „kako so delovali, borili se in trpeli naši pisatelji za naš narod“, kaže učiteljem pota in podaja sredstva, po katerih se dá že v zorni mladosti buditi v otroških, za vse blago in lepo dovtetnih srcih toli potrebna in vendar le prerodka ljubezen do naroda in jezika. V uvodnih besedah izraženim zdravim nazorom, ki pričajo o g. strokovnjaka teoretični izobraženosti in praktičnem izkustvu, ne dá se nikakor oporekati. Kajti ako rodoljubje ne prešinja nežnega narastaja, ki ga tako radi imenujemo „nado naše prihodnjosti“, ne more odgojevatelj bodočih državljanov ustvarjati jeklenih značajev, tedaj tudi ne zadostiti glavni dolžnosti težavnega, a lepega in hvaležnega poklica svojega. In vendar uprav v sedanji samopašni dobi tako krvavo ne pogrēša trdnih, nesebičnih značajev skoro noben narod, nego ubogi narodič slovenski. Zato pa bodi vestni učitelj vsegdar pomnjiv zlate resnice, da „vse žive dni

¹⁾ V „Učiteljskem Tovarišu“ (1886., 2. list, 17. stran) se nekdo spotika ob to, da „Ljublj. Zvon“ vedno donša ocene novih ljudsko-šolskih knjig. Nam se ta nejevolja neimenovanega gospoda zdi nerazumljiva; kajti prvič je „Ljubljanski Zvon“ dolžan svojim bralcem poročati ob vseh slovenskih knjigah brez ozira na njih vsebino, o katerih misli, da zanimajo naročnike njegove; drugič nas pisatelji ljudsko-šolskih knjig sami večkrat prosijo, naj opozorimo slovenski svet v „Ljubljanskem Zvonu“ na njih knjige, in napósled je dobra tretjina naših naročnikov učiteljskega stanú, ki so nam gotovo hvaležni za to, da jim časih poročamo kaj o novih ljudsko-šolskih knjigah, o katerih naši šolski listi, kakor sam omenjeni gospod pravi, „večinoma molče.“

Ured.

ostanejo vtisi, katere zadobi nežno otroško srce,“ ter ne zamúdi nobene prilike, ne puščaj v nemar nobenega pomagála, katero ga utegne pospeševati v zvrševanji učiteljske naloge.

Tak pripomoček pa je ravno Lebanova knjižica. Kajti razpravljajoč pisatelje slovenske (deloma tudi nemške), ki so podpisani pod odstavki II., III., in IV. berila za narodne (ali „ljudske“) šole, navešča pri posameznikih poleg najvažnejših životopisnih črtic njih znamenitejša dela, h krati pa podaja učitelju primerne pädagogične migljaje, ki merijo na dosego gori omenjenega smotra ter vzbujajo učence, naj posnemajo lepe čednosti dotičnega književnika.

Tvarina sama je precěj zanesljivo in vestno obdelana; g. pisatelj nam je postregel celó z nekaterimi čisto izvirnimi podatki ter popravlja poleg tega tudi pomote, ki so se iz knjige v knjigo vrinile (prim. str. 44. „Iv. Tomšič“ in str. 38. „Krstnik“). A vendar ni knjiga brez stvarnih pogrškov, katere si dozvoljujem v naslednjih vrsticah popraviti. Najprej treba pisatelju književne zgodovine pomniti, da morajo biti vsi njegovi podatki, zlasti pa naslovi književnih del, natančno posneti. Tega načela se g. „sestavitelj“ ni povsodi držal. Tako n. pr. piše: „Gregor Krek se je rodil — — v Čateni“ (str. 31.) mesto „v Četeni rovanj“; l. 1859. priobčil se je „Vodnikov Spomenik“, ne „Vodnikov Spominek“ (str. 34.); naslov Božičevemu poslovenjenemu romanu je: „Stric Tomaževa kočja ali življenje zamorcev v Združenih državah severne Amerike“, ne: „Stric Tomaž ali življenje zamorcev v Ameriki“ (str. 19.); Levstik ni „knjižničar“ v véliki ljubljanski knjižnici (str. 23.), ampak „skriptor“; dr. J. Mencinger se ni preselil „čez leto dnij iz Kranja v Krško“, ampak bival je v prvem mesteci skoro najst let; beseda „opat“ pomenja prvotno res „samostanskega poglavarja“, ali Slomšek ni bil nikdar „samostanski poglavar“ (str. 8.); Urban Jarnik ni spisal l. 1829. „Slovenske slovnice“ (str. 18.), ampak izdal je le Gutschmannovo „Gründliche Anleitung die windische sprache . . . von selbst zu erlernen“ v 6. popravljenem natisku. Stavka: V „Kranjski Čebelici“ so se smeli slovenski pesniki prosto gibati, t. j. vsak je slobodno opeval to, kar mu je velelo njegovo občutno srce“ (str. 23.) jaz ne bi podpisal in z menoj menda tudi nihče drugi ne, ki pozna tedanje žalostne razmere, zlasti strogo, vse duševno delovanje morečo cenzuro. Razven teh kaže knjižica še nekatere druge nedostatke, ki se lahko popravijo v drugi izdaji, katero ji prav iz srca želimo. Takoj v uvodnih besedah razpravlja nam g. pisatelj „pesniške vrste“; a njegove največ po Janežičevem „Cvetniku“ površno posnete definicije so nepopolne, premalo točne in zaradi tega nejasne ter ne

morejo zadostovati čisto neúkemu ali takemu bralcu, ki se je slovenskega slovstva le „prav plitvo“ učil. Kako naj doume nevešči čitatelj bistvo dotične pesniške vrste iz kratkorečenih stavkov, kakeršni so na pr. naslednji: „Roman je epos¹⁾ v prozi“ — „Novela je okrajšan roman“ — „Romanca in balada ste poetični popis dejanj, šeg in navad“ — i. t. d. Mimogredé bodi povedano, da je balada sicer po imeni laškega²⁾ izvora, ali sedanjo svojo obliko in strahotno bistvo je zadobila na mrzlem severu evropskem, ne v vroči Italiji. — Govoreč ob Ant. Janežiči (str. 17.) omenja g. pisatelj „družbo sv. Mohora“, ne da bi povedal, kaj je in kak namen ima to društvo, (kakor je to storil pri „Matici Slovenski“ str. 23.). Nadalje bi opozoril g. pisatelja še na jedno neprilичnost njegove knjižice, in ta je prepogosta, neumestna raba pretirano hvalečih izrazov. Za to boleznijo bolehajo sicer skoro vse naše slovstvene razprave in zgodovine, ki kar mrgolé samih „slavnih“, „preslavnih“, „izvrstnih“ in „odličnih“ pisateljev in pesnikov, akopram imamo zlasti zadnjih komaj toliko, da jih moremo na prste jedne roke naštet. „Ni vse zlato, kar se sveti“.

Tak superlativ je tudi trditev, da je Gregorčič že zdavnaj prekosil učenika svojega Stritarja. Velikih pesnikov ni soditi po momentnih vspehih, ampak po njih duševnem obzorji, celoletnem delovanji in vsestranskem vplivanji, in v tem oziru mislim, da je vendar še nekaj razložka med Gregorčičem in Stritarjem.

Priznavam sicer blagi namen g. pisatelja, ki hoče vzbujati v otroškem srci ljubezen do naroda in jezika, slaveč mu književnike slovenske in njih dela, a to bi se ne smelo goditi resnici na kvar niti v knjigi, ki je zlasti namenjena v pouk učiteljem, ne učencem. Mnogi v ti knjižici jako pohvalno omenjeni pisatelji so le „minorum gentium“, njih spisi češče male ali prav nobene estetične vrednosti; bolje bi torej bilo, da je g. pisatelj vsaj zadnje popolnoma zamolčal ali samó na kratko omenil, ker se je sicer bati, da se dá njegovim besedam premotiti še pred učencem učitelj sam, in to posebno, ako je navajen „iurare in verba magistri“. Povedati se je sicer moralo o vsakem pisatelji nekaj — to je zahteval namen knjige — toda „est modus in rebus“! Popolnoma pretirane so n. pr. besede na str. 24.: „Poleg ogromnega števila pesnij je Koseski spisal tudi nekaj povestij in drugih koristnih spisov“; izvirnih pesnij Koseskega je prav malo, povest jedna sama, drugi koristni

¹⁾ „Epos“ imenuje g. pisatelj „množino junaških pesnij (t. j. takih pesnij, v katerih se opevajo slavna dela narodnih junakov), ki so zložene v umetno celoto.“

²⁾ Še to zanikavajo nekateri literarni zgodovinarji, izvajajoč besedo „balada“ iz angleškega!

spisi so mi neznani, izvrimši kratka sestavka: „Moje misli“ in „Potrebne besede“ (str. 83. in 88. v „Novicah“ l. 1848.) Ob Antona Umeka knjigi „Abuna Soliman“ trdi g. pisatelj, „da je delala mlademu pesniku vso čast“ (str. 15.), a znano je, da se je Umek sam sramoval tega svojega „umotvora“ v poznejših letih; vsaj izrazil se je tako (n. pr. proti rajnkemu Jurčiču in Jos. Cimpermanu).

Jezik g. pisatelja je precěj čist in gladek, dasi ne brez slovniških hib. Kazí ga zlasti neka zavzetna ne samó pravopisna, marveč tudi oblikoslovna nedoslednost, ki gre največ na rovaš „sestaviteljev“, dasi jo sam koncem knjige od sebe odvráča. Med tiskovne pogreške bi šteli oblike „českíh“ (str. 49.), prim. „českem“ (ibid.); „Marija Stuvart“ (str. 35.), prim. „Marija Stuart“ (str. 20.); „Pedru“ (str. 29.) mesto „Fedru“; bohoriški f (str. 20.), ki je podobnejši f—u, in kvečjemu še to, da stojí semtertám pred veznikom „ter“ nepotrebna vejica, po največ je pa ni. Nikakor pa ni verjetno, da bi bil zakrivil stavec oblikoslovne napake in nedoslednosti kakor: „sotrudnik Vrtecev“ (str. 11.), „Vrtečevih“ (ibid.) poleg pravilne oblike: „številka Vrtčeva“ (str. 18.); „v Vrteci“, „iz Vrteca“ (str. 11.), pa: „v Vrtci“ (str. 18., 40.), in „v Vrtcu“ (str. 47.); „izišli“ (str. 29.), pa „izšel“ (str. 41.), „odšel“ (str. 37.); „vjema — vjemajo“ (str. 43, 44.), pa „ujema — ujemajo“ (str. 7.); nemeč (str. 46.), prim. „Nemcem“ (str. 95.); „Levec iskren slovensk rodoljub“ (str. 26.), pa: „Razlag je bil iskren slovenski rodoljub“ (str. 39.); „Woldřich je zdravnik in nemški pisatelj“ (str. 48.), pa „Friderik Müller je nemški pisatelj“ (str. 47.), „Schiller je bil preslaven nemški pesnik“ (str. 35.); „Poleg ogromnega števila pesni (str. 24.), pa „množina junaških pesnij“ (str. 4.) Napačni sta nadalje obliki: „pisoč“ (str. 36.) mesto: „pišoč“ in „ljubeznipolen“ (str. 37.) mesto: „ljubeznipoln“. V sintaktičnem obziru nam je ograjati najprej to posebnost pisateljevo, da stavi tako rad nominalne prèdikate stavkom na čelo in to brez vsake potrebe (zlasti takoj za naslovom); prim. „Učen prirodoslovec in vrlo spreten pisatelj slovenski je Fran Erjavec“ (str. 26.); „Odličén slovenski pisatelj je bil Josip Jurčič“ (str. 36.); „Velik prijatelj kmetijstva je Fran Povše“ (str. 47.); „Jako spreten jezikoznanec je Matija Cigale“ (str. 41.) i. dr. Nasproti pa stoji češče glagolski prèdikát v zavisnikih (po duhu nemškega jezika), pa tudi v nezavisnikih stavkom na konci; prim.: „ki le bohoričico čítati znajo“ (str. 20.), mesto: „ki znajo le bohoričico čítati“; „Vi, moj prijatelj, zares božanstvene misli in božanstvena čuvstva v nebeški jezik skladate in narodu svojemu posvečujete“ (str. 42.) Zoper pravilo slovenske slovnice je izražanje (lastno i drugim, zlasti novejšim pisateljem): „Blaž Potočnikova pesenca“ (str. 19.), „nekaj spisov Fran Jamšek-

ovih" (ibid.), mesto: „pesenca Blaža Potočnika“, „nekaj spisov Frana Jamška“. Nepravilni so tudi izrazi in vezave: „po nemški“ (str. 25.), mesto: „nemški“, „nemško“ ali k večjemu „po nemško“; „prikupiti se pri kom“ (str. 35.), mesto: „prikupiti se komu“; „Frankobrod pri reki Odri“ (str. 24.), mesto: „ob reki O.“ „Otroci se učijo na pamet njegove pesni“ (str. 43.), mesto: „njegovih pesnij“. Za komparativ „nenavadnejše besede“ (str. 23.) priporočal bi: „menj navadne besede“. Nekam čudno se beró stavki: „Neutrudno delovanje Jurčičevo nakopalo mu (namr. Jurčiču!) je neozdravno bolezen“ (str. 37.); „knjiga imajoča tri zvezke in ki jo je izdala družba sv. Mohora“ (str. 47.); „zakladnica (— Metelkovo slovnica), iz katere so zajemali vsi bodoči (mesto „poznejši“) slovničarji slovenski (str. 25.); („bodoči“ slovničarji so tisti, ki se bodo šele narodili, ne pa tisti, ki so živeli pred pisateljem navedenih besed ali v jedni dobi z njim; le Metelko sam bi bil mogel reči: „iz moje slovnice bodo zajemali vsi bodoči slovničarji slovenski“). „O rodoljubnem g. profesorji nam je še mnogo lepega pričakovati“ (str. 35.), mesto: „od rod.“ i. t. d.; nasproti pa (str. 39.) „od njega se nadejamo, da bode še mnogo in krepko deloval“, mesto: o njem se nadejamo, da i. t. d. (o je nemški: „in Bezug auf“, „betreffs“, lat. „de“, „od“ pa: „von“, lat. „a“ ali „ab“).

Z g. pisatelja v epilogu izraženo tožbo, da se je v slovenske čitanke „vzelo toliko berilnih vaj nemških slovstvenikov ali vsaj premalo važnih slovenskih pisateljev,“ strinjamo se tudi mi popolnoma.

Konečno priporočamo prav toplo to Lebanovo knjižico učiteljem in sploh vsem prijateljem književnosti slovenske.

Fr. Wiesthaler.

Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

(Dalje.)

V. Bogoslovstvo.

1. Evangeliske bukve od leta 1754. (sic!) (M. d. h. V. K. 1857. str. 90.) Zdaj vendér vemo iz véstno, da je prišla 1754. leta taka knjiga na svetlo, kajti poprej se je dvojilo in Šafařík piše na 101. str. Geschichte der südslavischen Literatur, I. Prag 1864.:

„Evangelia inu branie. 1754.

Zweifelhaft; indem diese Ausg. nur von Josef Hasl in der Vorr. zu s. Sveti poft 1770. 8. erwähnt wird, wo aber die Jahreszahl 1754 statt 1764 verschrieben oder verdruckt sein könnte.“